

Juhász László 33 évig volt a Szabad Európa Rádió szerkesztője. Több népszerű rádióműsor fűződik a nevéhez, így a „Tiszta Forrás”, a „Lármafa”, a „Protestáns Világ”, valamint a „Barangolás a magyar múltban” című történelmi sorozat. Történelmi kutatásainak középpontjában a külföldi magyar emlékek állnak. Eddig megjelent művei: „Bécs magyar emlékei” (1972), „Burgenland, történelmi útikalauz” (1976), „Magyarok az Újvilágban” (1979),

„A Héttoronytól Kufsteinig” (1982) és „Mátyás király Bécsben” (1985).

Juhász László Kaposváron született, gyermekkorát a Felvidéken, diákéveit pedig Győrben töltötte. 1952-ben a győri bencés gimnáziumban érettségizett. Egyetemi tanulmányait Pécsen kezdte meg és Budapesten fejezte be. Jogi diplomáját 1956 nyarán szerezte meg, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Jogi Karán. A forradalom bukása után, 23 éves korában elhagyta az országot és előbb a gráci egyetemen, majd a bécsi Kereskedelmi Akadémián tanult. Mint rádiószerkesztő, a nemzetközi eseményekről való tájékoztatás mellett a magyarságtudat ápolását és a magyar kultúra megőrzését tekintette fő feladatának.

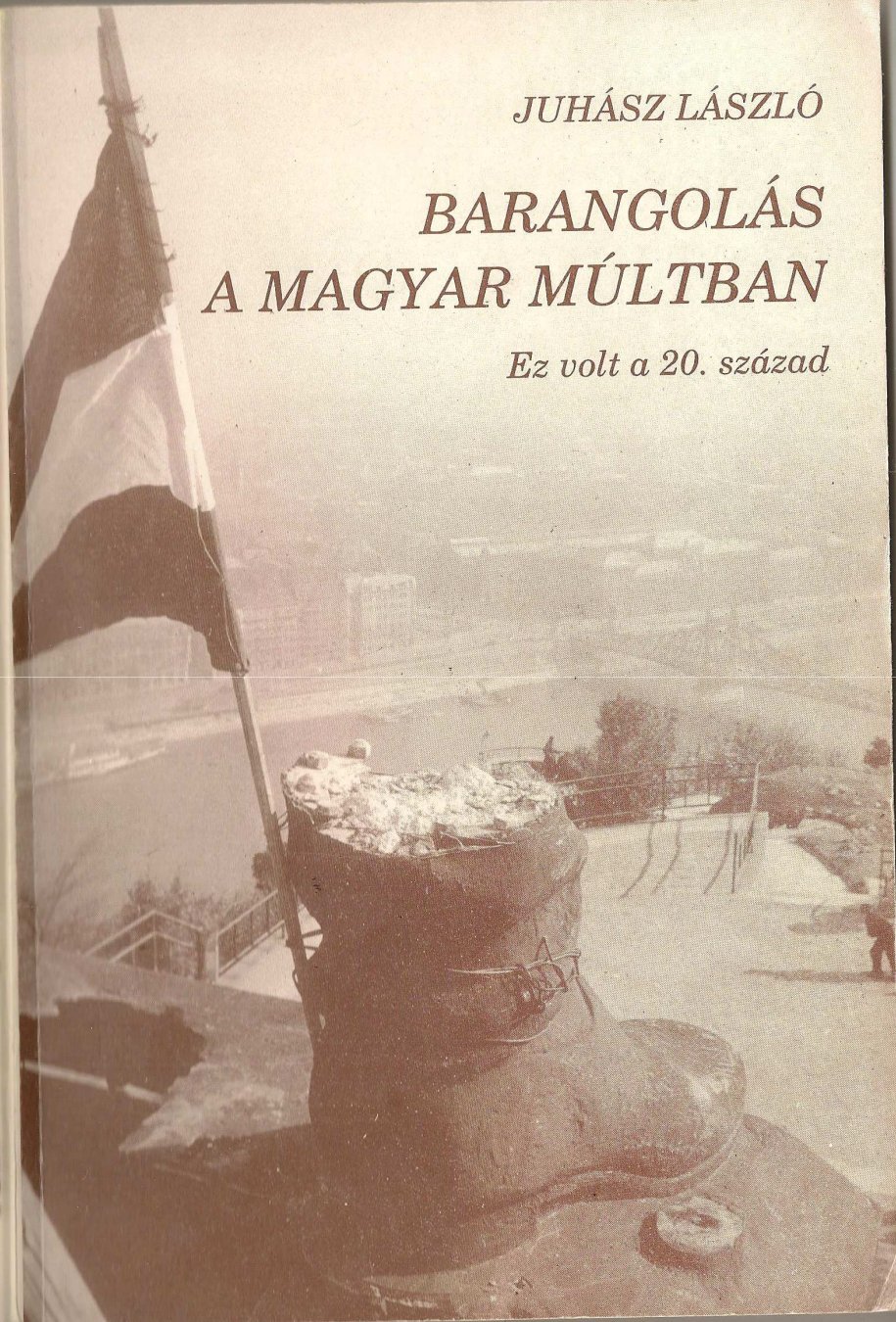

JUHÁSZ LÁSZLÓ BARANGOLÁS A MAGYAR MÚLTBAN

JUHÁSZ LÁSZLÓ

BARANGOLÁS A MAGYAR MÚLTBAN

Ez volt a 20. század

19. Requiem 40 ezer bácskai magyarért

Nem a történelmi időrend, hanem a két tragikus téma szomorú összefüggése indokolja, hogy az újvidéki magyar vérfürdő után, amelynek több mint 3000 ártatlan áldozata volt, egy három évvel későbbi vérengzésre, a szerb partizánok 1944 őszén elkövetett magyarirtására emlékezzünk. Két tisztaszándékú katolikus lelkész: *Szűcs Márton* bácsszőlősi esperes plébános és *Kovács József* martonosi plébános* gyűjtötték össze titokban a megdöbbentő adatokat a bácskai tragédiáról. Nemcsak adatközlők, de ők maguk is abban a bácskai földben nyugszanak már, ahova évtizedekkel előttük 40 ezer kivégzett magyart hantoltak el a tömeggyilkosságért felélős szerb partizánkülönítmények. Ránk maradt kéziratuk címe: „Halottak hallgatása”, requiem 40 ezer ártatlanul kivégzett bácskai magyarért.

A kézirat előszavában ezt olvassuk:

„1944. október-november havában vérferteg zúdult Bácska szelíd rónáira. Ennek a vérvivatarnak legkevesebb 40 ezer magyar esett áldozatul. Aki bűnösnek érezte magát a szerbek bántalmazásában 1941 és 1944 között, azok idejekorán elmenekültek, és így a kegyetlen bosszú az itthon maradt teljesen ártatlan magyarokat sújtotta. Teljesen hamis egyes politikusoknak és áltörténészeknek az az állítása, hogy ezek a lemészárolt magyarok mind fasiszták, azaz háborús bűnösök voltak. Ennek egyértelmű cáfolata az adorjáni és temerini tömegmészárlás. Adorjánon válogatás nélkül terelték össze a falu férfi lakosságát és a Tiszába lövöldözték őket. Hasonlóan Temerinben is, ahol a saját kezükkel megásott tömegsírba lövöldözték a férfiak nagy részét.”

A továbbiakból megtudjuk, hogy az adatgyűjtést végző munkatársak kénytelenek voltak a legnagyobb titokban dolgozni, mert a jugoszláv államvédelmi szervek igyekeztek csírájában elfojtani a kutatást. Megnehezítette a munkát, hogy csak kevés helységben vezettek pontos kimutatást az áldozatokról, a megfélemlített szemtanúk pedig nem merték másokkal közölni kínzó emlékeiket. A két bácskai pap feljegyzéséből megtudjuk, hogy melyik helységben hány áldozata volt a magyar partizánvadászok akcióinak, majd 1944 őszén a szerb partizánok megtorló hadjáratának. Néhány szomorú adat erről a kimutatásról:

Apatinban a magyar uralom alatt nem végeztek ki senkit, a szerb partizánok több mint 300 magyar férfit öltek meg. Bács-Palánkán a magyar kémelhárítók öt szerb partizánt végeztek ki, a szerbek által 1944-ben megölt magyarok száma mintegy 300 volt. Bács-Topolyán az 1941-es harcokban 70 szerb vesztette életét, míg az 1944-es megtorlásnak 360 magyar esett áldozatul. Péterrévén négy szerb a bevonuláskor lezajlott tűzharcban esett el, hatan a kémelhárító osztályon vesztették életüket, míg a bosszúhadjárat megközelítőleg 600 magyar életet követelt. Újvidék lakói közül a magyar terrornak 1094-en, a szerb megtorlásnak 10 ezren estek áldozatul. Zomborban a magyar kémelhárítók 11 partizánt végeztek ki, míg a szerb csetnikek ugyanott 5650 magyart gyilkoltak le. Szabadkán a magyar közigazgatás éveiben 180-an haltak meg a harcokban, az internálótáborban és a kémelhárítón, míg a szerb partizánok 1944-ben csaknem 7000 magyart gyilkoltak le.

Összesítve a számokat, a szerzők megállapítják, hogy a magyar uralomnak 6094, a szerb megtorlásnak 40 ezer áldozata volt. A tragédiát azonban nemcsak a számok tükrében vizsgálják, hanem helységről helysére haladva írják meg a bácskai genocídium történetét, Ada községtől egészen Zsablyáig. Mind a 99 bácskai község szörnyű sorsát és szenvedését nem idézhetjük fel egy húszperces műsorban, de a legszomorúbb történetekről igyekszünk beszámolni, a két adatgyűjtő bácskai plébános feljegyzése alapján.

Péterrévén több mint 600 ártatlan áldozata volt a vérengzésnek. Többek között *dr. Takács Ferenc* plébánost is elfogták és nagyon megkínózták. Nemiszervét naponta izzó vassal részletekben égették le. November 19-én, Szent Erzsébet napján összedobolták a falut, mindenki köteles volt a templom elé menni. A plébánost, aki már alig vánszorogott, a templom falához kísérték és ott agyonlőtték. Egy csoportot az iskola épületébe zártak és ott három napig kínozták, majd a Tiszára kísérték és ott agyonlőtték őket. Ezután kitakarították az iskolát, összeszedték a véres szalmát, amin a megkínzottak feküdtek és friss

szalmát hoztak. Új csoportot szedtek össze és előlről kezdték a kínzást. Így követték a csoportok egymást. Mindez azért történt, mert 1941-ben a honvédek bevonulásakor egy szerb csendőr ellenállt és elesett a honvédekkel vívott harcban. A szerb csőcselék egy elesett csendőrért 600 ártatlan magyart ölt meg, élükön a plébánosukkal.

Bajmók községben a partizánok 78 magyart és két svábot végeztek ki. Különös kegyetlenséggel ölték meg a helység népszerű, segítőkész bíróját, *Czibell Károlyt*, aki vesztére megszökött az öt magukkal vívó csendőröktől és hazagyalogolt a falujába. A partizánok azonnal elfogták és elevenen megnyúzták. Óbecsén több mint 300 magyart kínoztak halálra, vagy végeztek ki a szerbek. A község apátplébánosának, *Petrányi Ferencnek* kegyetlen haláláról ezt olvassuk a feljegyzésben:

„1944. október 9-én elsőként hurcolták el. Az állkapcsát teljesen szétroncsolták és kimondhatatlanul megkínózták. A hasán partizánok táncoltak, főként egy *Zorka* nevű, *Zombor* környéki partizán nő kegyetlenkedett vele. Belső szerveit kitaposták. Amikor belehalt sérüléseibe, holttestét kidobták egy emeleti ablakon, és azt mondták, hogy öngyilkos lett. Kocsit hívtak és kivitették holttestét a temetőbe. Később a becsei hívek szép sírmléket emeltek a sírján, amelyről a nyolcvanas évek végén ismeretlen tettesek levésték a nevét.”

Bezdán 180 magyar férfi mellett a 13 éves *ifjú Mária Ferencet* is agyonlőtték, aki nem volt hajlandó elszakadni apjától és elkísérte az isterbáci erdőig. A kivégzést irányító *Bojka* nevű partizán nő így szólt társaihoz: „Lőjétek agyon a kölyköt is, a gonosznak még az írmagját is ki kell irtani!” Ezután elővette harmonikáját és az ártatlanul megölt magyarok tömegsírja fölött diadaléneket énekelt ... Amíg a november 3-i kivégzések tartottak, a szomszéd falu, Monostorszeg lakói fosztogattak a faluban és kirabolták a magukra hagyott házakat. A kivégzetteket 1944 év végén és 1945 elején vezették be a bezdáni római katolikus plébánia halotti anyakönyvébe.

Csurog községben 1941-42-ben nagyon élénk partizánvétekezés volt. Amikor a magyar kémelhárítás 20 elfogott partizánt, köztük a helyi görög pópát ki akarta végezni, *Dupp Bálint* plébános védelmére kelt a szerb papnak és meg akarta akadályozni kivégzését. A katonák erőszakkal távolították el a pópá mellől a plébánost, mielőtt eldőrdült a kivégző alakulat sortüze. A csurogi szerbek ezért nagyon becsülték a plébánost és a megtorlás idején megakadályozták, hogy a partizánok a mintegy 3000 magyar elhurcolásakor őt is elvigyék. A kivégzett pópa fia azonban megjelent a helyszínen, háborús bűnösnek nyilvánította *Dupp Bálintot* és a templom falánál partizánjaival fejbe lövette.

Mi történt Horgoson?

Horgoson hatvan embert végeztek ki, köztük a 83 éves *Virágh plébánost*, aki a honvédek bevonulásakor hálaadó táborig misét mondott a katonáknak. A partizánok a mai Birkacsárda közelében lévő 7-es kilométerközhöz hajtották az áldozatokat, ott megásatták velük saját strjúkat, ami igen sekélyre sikerült és kutyák kaparták ki az áldozatok tetemét. A vérontásnak az volt az oka, hogy 1941-ben 30 szerb dobroyoljacot kivégeztek, mert szembeszálltak a bevonuló honvédekkel. Most minden kivégzett szerbért két magyarnak kellett meghalnia.

Martonoson 24 magyart végeztek ki, köztük *Werner Mihály* apátplébánost. Hogy kit miért ölték meg, arról a következőket olvassuk *Szűcs Márton* és *Kovács József* plébános feljegyzésében:

„*Holló Ferenc*, amikor az utolsó német katona is elment a faluból, az udvaron állva megjegyezte feleségének: »Csak nem jönnek tán vissza?!« Meghallotta ezt szerb szomszédja és feljelentette, hogy visszavárja a németeket. Ezért tartóztatták le és végezték ki. - *Józsa Károlynak*, aki szabómester volt, azt rótták fel bűnül, hogy ruhát varrt *Fehér Máttyás* községi főjegyzőnek, ezért mérsárolták le. - *Vertulya János* rendőrnek azért kellett meghalnia, mert figyelmeztetett egy szerbet, hogy a járdán nem szabad talicskát tolni. - *Werner Mihály* plébánost rettenetesen megkínózták, naponta harapófogóval marcangolták a nemiszervét. - *Sörös Sándor* rendőrnek felszaggatták a bőrét, szíjat hasítottak belőle, úgyhogy nem bírt járni és a kivégzésre is hordágyon vitték.”

Az adatgyűjtők pontosan felsorolják azok nevét, akik értelmi szerzői voltak a martonosi kegyetlenkedéseknek. Bár a bűnük nyílt titok volt a községben, egyiküket sem vonták felelősségre a gyilkosságokért.

Az újvidéki megtorlásról a következő részleteket tudjuk meg a szomorú krónikából: Az első szovjet- és partizáncsapatok 1944. október 22-én érkeztek Újvidékre... Azon az éjszakán már megkezdődött a terror. Akinek valami személyes ellenségeskedése volt magyar szomszédjával, az szabadon leszámolt vele. Húsz év előtti jelentéktelen sérelmeket halálos módon bosszultak meg. A csőcselék kedveskedni akart a szovjet katonáknak, így a bevonulás után elvezették őket a magyar családok házaiba, hogy ott vannak „bárisnyák”. Sok szerencsétlen magyar asszony és leány menekült ki azon az éjszakán lakásának ablakán, a sötétségben keresve menedéket a szovjet katonák elől. Asszonyok sikoltozásától, apák és férjek átkozódásától volt hangos a magyarlakta „telep”.

Az orosz katonák egy pohár pálinkáért hajlandók voltak bárkit agyonlőni. Elmentek megkeresni a házigazda ellenségeit és a helyszí-

nen agyonlőtték őket. Kezükbe került három fiatal magyar repülő, akik visszamaradtak Temerinben, mert ott megdögltek. Egy partizán lőtte agyon őket a temerini temetőben.

Még október 23-án megkezdődött az újvidéki „telepen” élő magyar férfilakosság összeszedése. Géppisztolyos partizánok éjjel hurcolták el otthonaikból a magyar férfiakat, rendszerint egy helybeli haragos útmutatása alapján. Közben részeg csőcselék járta a lakásokat és bujkáló fasiszták keresése ürügyén mindent elvittek, ami megtetszett nekik. A magyarokat a dunai téli kikötőbe vitték, ahol annak idején a magyar folyamórség állomásozott. Ez volt a további öldöklések központja. Itt napokig semmiféle ellátásban sem részesültek, nemcsak élelmet, de még vizet sem kaptak. A felnőtt férfiak között 14-15 éves fiúk is akadtak, akik leventék voltak és azért nyilvánították őket veszélyes fasisztáknak. Már az első éjszaka megkezdődött a magyarság szervezett irtása, de akkor még csak néhány ismertebb, vezető személyiséget végeztek ki. Október 25-én egy partizántiszt jelent meg a letartóztatott magyarok között, egy szakasznyi láthatóan részeg partizán kíséretében. Egy névsorról 300 nevet olvasott fel. Ezt a csoportot a partizánok közrefogták és eltűntek vele az éjszakában. Negyedórával később géppisztolyok sortűze hallatszott. A hadiszigeten mintegy 3-4 ezer magyar férfit tartottak fogva, akiket nem valamilyen bűn elkövetése, hanem származásuk miatt likvidáltak. Az első héten 1500 személyt végeztek ki. A halottak egy részét a Dunába dobták, a többi holttestet a vágóhíd mögötti árterületen, a Káty község felé vezető országút és a Duna között elterülő réten hantolták el. Az itt készült futóárkok lettek tömegsírijaik. A partizánok a városban összeszedett férfiak egy részét munkára hajtották. Útközben ezek közül is nagyon sokat megölték, köztük két ferences szerzetest: *Keresztes Krizosztom* házfőnököt és *Kovács Kristófot*. Újvidéken a magyar áldozatok számát több mint tízezerre becsülik.

Zomborban, bár a magyar kémelhárítók *Patarcsics* szerb vezetőnél megtalálták a „fekete listát”, a kivégzésre szánt helyi magyarok névsorát és a figyelmeztetett személyek nagy része elmenekült, mégis 5650 ártatlan magyart végeztek ki ebben a városban.

Az orosz- és a partizáncsapatok 1944. október 20-án vonultak be Zomborba és azonnal megkezdtek a megtorlást. Az áldozatok egyik gyűjtőhelye a Krónich-palota volt. Onnan vitték éjszakánként tehergépkocsikon az összekötözött foglyokat a löversenyterre, ott lelőtték és tömegsírba földelték őket. Gyakran élve temették el az áldozatokat. Ezen a helyen 2500 magyart öltek meg. A gyalogsági laktanyában

mintegy 200 embert végeztek ki. A megkínzottakat gyakran izzó parázson futtatták mezítláb.

A partizánok bevonulása után Szenttamáson is szabad megtorlást engedélyeztek a szerbeknek.

Akik nem akarták személyesen meggyilkolni a nekik nem tetsző személyt, azok számára „panaszládát” tettek a községháza elé, amelyben egy cédulán közölhették sérelmüket. A feljelentett magyarokat összeszedték és minden kivizsgálás nélkül kivégezték. Egy magyar gazdának például a következő jelentéktelen perpatvar miatt kellett meghalnia: a királyi Jugoszlávia idején szerb szomszédja áttette a mezsgyekarót a szomszéd földre, 1941-ben a magyar visszatette eredeti helyére, 1944-ben ezért a szerb feljelentette és kivégeztette. A kivégzések és a szabad gyilkolás két napig tartott. A temetőben három helyen ástak tömegsírt, de voltak tömegsírok a fűrésztelepen és a zárda helyén is. Egy 8 éves kislány véletlenül szemtanúja volt a tömegmészárlásnak. A szerb szomszéd meghallotta, amikor a kislány elmesélte szörnyű élményét. Másnap a kislányt is elvitték és kivégezték.

Milyen emlékeket őriznek 1944. tragikus őszéről az idős szabadkai magyarok?

Szabadkán hajnalban dzsippel mentek a kiszemelt áldozatért, akinek azt mondták, hogy tanúnak viszik. Egyeseket a palicsi úti kaszárnyába, másokat a belügyesek „sárga háza”-ba szállítottak. A vesztőhely a zentai úti temetőben volt. Itt tömegsírba lövöldözték a szerencsétleneket. Összesen öt nagy tömegsírt ástak. A kivégzés idejére mindig légiriadót rendeltek el, hogy a lakosság elbújjon és ne szerezzen tudomást a vérengzésekről. A bosszúhadjáratot *Starkovics Blaskó* szervezte, első sorban ő felelős a kivégzett 7000 szabadkai magyar haláláért. A kivégzettek között nagyon sok átutazó volt, akiket a vasútállomáson fogtak el. Aki nem tudta magát igazolni, mint a magyar katonaszökevények, azokat minden további nélkül kivégezték.

Az oromhegyesi plébánia „Historia Domus”-ában a következők olvashatók 1944. október elejéről:

„Beállt a rendkívüli állapot. Felelőtlen elemek garázdálkodtak és gyilkoltak. Senkinek az élete nem volt biztonságban. A lakosok közül elhurcolták a következő ártatlan személyeket: *Sóti Imre, Czérna András, Gyalús Lajos, Csépa Antal, Kosányi Ferenc, Gajda József, Törtei Ferenc, Sarnyai Mihály, Újvári Vilmos, Bús György és Bakota Ferenc. Ezek sohasem tértek vissza, a bosszúállók kegyetlen kínzások után kivégezték őket. Október 31-én brutálisan megölték még két gazdálkodót a zentai országúton: *Domonkos Gyulát és Bata Józsefet, csak azért,**

mert magyarok voltak. November 2-án temettük el őket a helyi temetőben."

Zsablyán, abban a községben, amely a szégyenletes magyar razzia idején sokat szenvedett, egyetlen magyarnak sem irgalmaztak. Többségüket a helyszínen kivégezték: voltak, akiket az árnyékszékbe fojtottak, halálra botoztak, vagy tüzes vassal kínoztak halálra. A halottakat a dögtemetőben földelték el. Azt a kisszámú zsablyai magyart, akit nem végeztek ki, a jareki gyűjtőtáborba hajtották. Sokan éhen haltak, másokat a járvány vitt el. Naponta 20-30 holttestet temettek el.

Minderről a szörnyűségről két bácskai katolikus plébános tájékoztatja az utókort, abban a requiemnek szánt feljegyzésben, amely intő figyelmeztetés korunk sovinszta újnacionalistái felé, hova vezethet a nemzetiségekkel szembeni türelmetlenség és gyűlölködés.

1990. május 18.

* 1989 őszén titkos csatornákon jutott el hozzám a két bátor bácskai plébános kézírata, amit a „Barangolás” 1990. május 18-i adásában dolgoztam fel. A „Hideg Napok” szerzőjének, Cseres Tibornak - kérésére - elküldtem a kéziratot, amit az író - ahogy azt könyve utószavában írja - a „Vérbosszú Bácskában” című, 1991-ben megjelent munkája vezérfonalának tekintett. A magyar történetírásnak nem szabad elfelejtenie Szűcs Márton és Kovács József nevét, akiknek veszélyes vállalkozása nélkül keveset tudna a világ a szerb partizánok bácskai rémtetteiről.